

ARCHEOLOGICKÝ VÝZKUM V AREÁLU BÝVALÉ JEZUITSKÉ KOLEJE V KUTNÉ HOŘE

Jan Frolík

Jezuitská kolej v Kutné Hoře je významným objektem, který se nepřehlédnutelně uplatňuje v městském panoramatu (*obr. 1*). Dlouhou dobu byl objektem málo poznaným, což platilo nejen pro budovu samotnou, ale také pro celý rozlehlý areál. Situace se změnila po roce 1996, kdy přešla do majetku Středočeského kraje. Zahájena byla zásadní rekonstrukce pro kulturní účely a pro potřeby obyvatel Kutné Hory. Tuto rekonstrukci doprovázel od počátku záchranný archeologický výzkum, který získal množství základních poznatků o historii objektu, ale významných i pro celou Kutnou Horu. Zahájen byl v roce 1998 a různou měrou a s různou intenzitou probíhal až do roku 2012. V současné době může být považován na delší dobu za uzavřený, což vytváří podmínky pro jeho vyhodnocení a zveřejnění. Vzhledem k obrovskému množství nálezů i poznatků si to vyžádá delší dobu. Předběžné shrnutí je cílem tohoto článku.

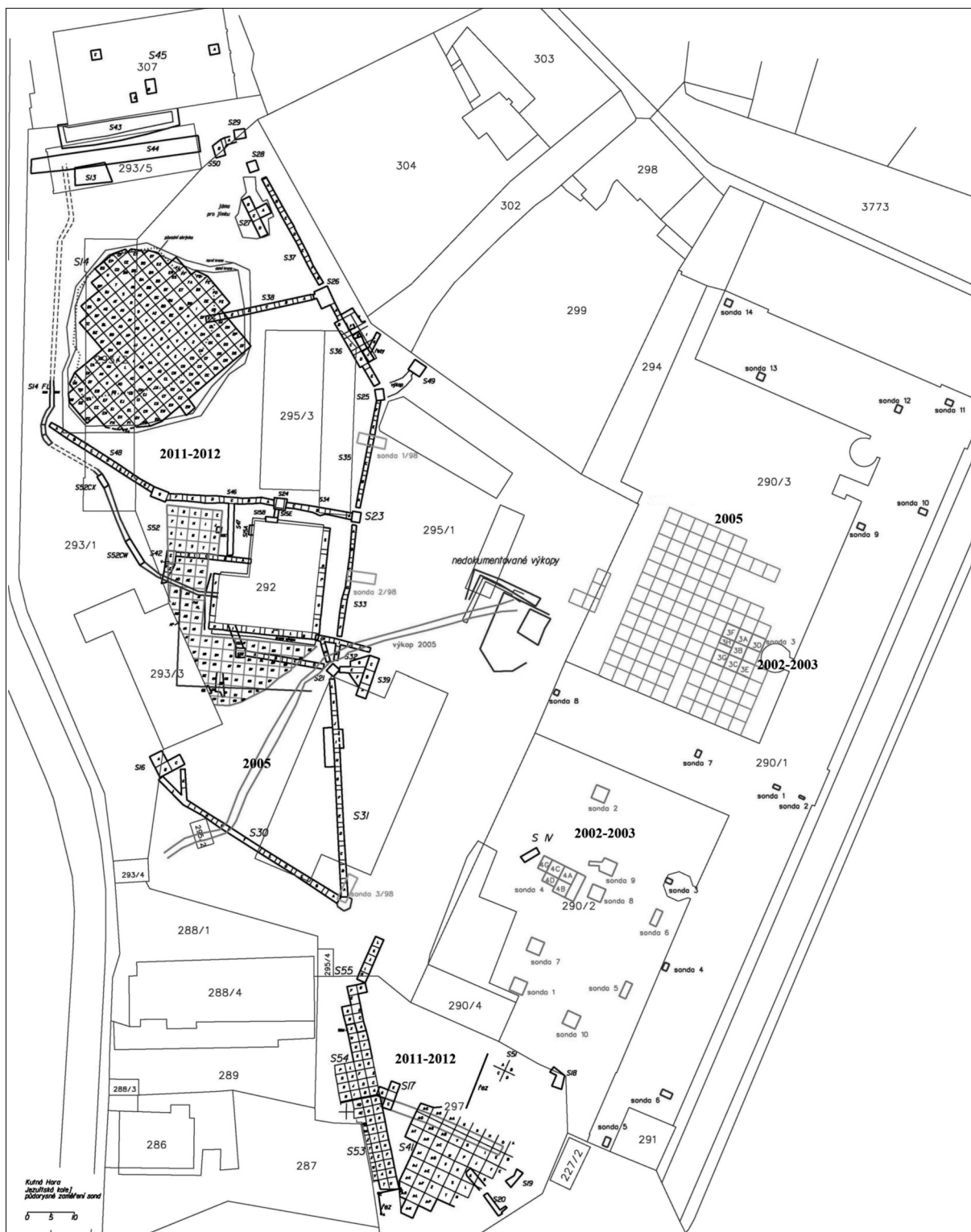
Jezuitská kolej se nachází na území, které se z větší části původně nacházelo mimo území města vymezené hradbami. Na větší části areálu se rozkládalo předměstí „Na cechu“, jehož centrem byl zaniklý kostel sv. Jiří, který stával v sousedství Kouřimské brány (*Frolík – Vepřeková 2011a; tíž 2011b*). Předměstí je navíc situováno nad štolami dolu „Osel“. Význam předměstí vzrostl po založení chrámu sv. Barbory kolem roku 1380 (*Poche 1978, 189–193*). Procházela jím cesta spojující město s novým chrámem. Předměstí, tvořené údajně v areálu koleje šestnácti domy, přetrvalo až do počátku 17. století. V roce 1625 přicházejí do Kutné Hory jezuité a je jim darován chrám sv. Barbory a přilehlý rozsáhlý areál. V jeho rámci jezuité využívali budovu tzv. štábního domu (provizorní kolej), který se dochoval až do současnosti. Základní kámen k novostavbě koleje byl položen až v roce 1667. Od roku 1666 probíhala demolice všech stojících objektů na ploše budoucí koleje i jejího zázemí. Výstavba probíhala (alespoň jako hrubá stavba) poměrně rychle, v roce 1678 se jezuité stěhují do novostavby. Dokončování se nicméně protahovalo. Nároží s věží u kostela sv. Barbory bylo dokončeno až v roce 1716, střední křídlo (včetně vnitřní výzdoby) až kolem roku 1750. Dokončenou kolej jezuité využívali jenom krátce. Po zrušení řádu v roce 1773 byla budova předána armádě. Kolej byla postupně využívána jako špitál, vojenské učiliště, kasárna a skladiště. Využívání armádou doprovázela řada utilitárních stavebních úprav. Armáda objekt opustila v roce 1998 (*Vlček – Sommer – Foltýn 1997, 324–327; Záhorka 2010, 9–16*).

Projekt úpravy koleje počítal s velkorysou přestavbou pro účely galerie a zřízení velkého depozičního i konzervátorského zázemí pod oběma nádvořími. Od počátku byl spojen s rozsáhlými zásahy do terénů a pod podlahy a s odstraněním archeologických terénů ve velkém měřítku. Proto byl od po-

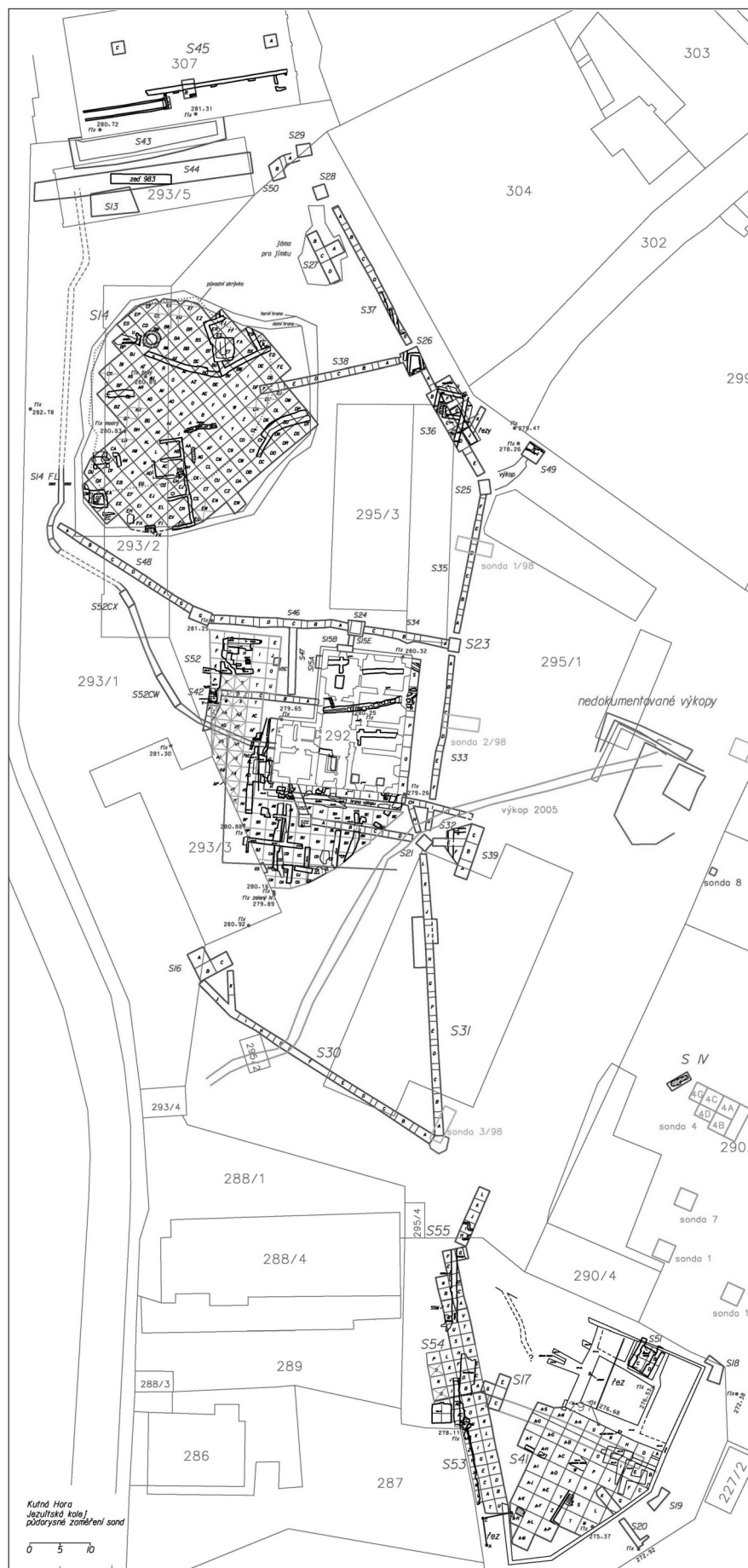
Obr. 1. Kutná Hora, Jezuitská kolej. Pohled od jihu. Archeologicky zkoumaná plocha se nachází vlevo za budovou. Foto J. Frolík.
Vlevo: poloha lokality na mapě ČR

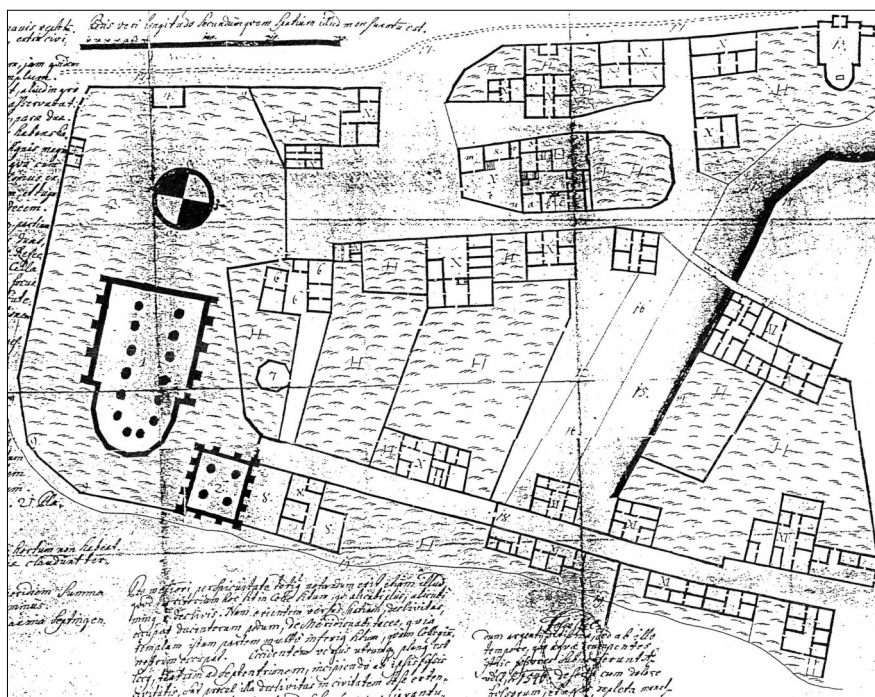

Obr. 2. Kutná Hora, Jezuitská kolej. Plochy archeologického výzkumu v letech 1998 až 2012. Vytvořila firma Geo-cz

čátku uplatňován požadavek na provedení záchranného archeologického výzkumu. Ten se rozpadá do dvou etap. První probíhala v letech 1998 až 2005 a souvisela s rekonstrukcí vlastní budovy kolejie a jejích nádvoří. Druhá navázala po přerušení v letech 2011 a 2012 a souvisela s terénními úpravami zázemí kolejie (parku a tzv. štábní budovy). Celkově byla prozkoumána plocha cca 4 000 m², prozkoumaný objem archeologických terénů lze odhadnout na 12 000 m³ (obr. 2).

Obr. 3. Kutná Hora, Jezuitská kolej. Plocha archeologického výzkumu s vynesním zjištěných zdív 14. až 18. století. Vytvořila firma Geo-cz

Obr. 4. Kutná Hora, Jezuitská kolej. Plán, datovaný do roku 1734, zachycující zástavbu areálu koleje před jejím postavením (tj. nejpозději roku 1667)

V roce 1998 byla provedena dokumentace sond statického průzkumu, která poskytla základní informace o archeologických terénech v interiéru koleje a přilehlé budovy (tzv. budova B: Frolík – Křemen 1999). Následovala v roce 1999 zjišťovací sondáž v ploše dnešního nově zřízeného parku. Jejím úkolem bylo ověřit průběh zaniklé uličky, která areálem probíhala od hradebního pásma k chrámu sv. Barbory (Frolík 2000). V letech 2002 až 2005 byly hloubeny zjišťovací sondy na obou nádvořích koleje. Podle původní verze projektu měla být obě nádvoří prohloubena, aby v nich bylo možno zřídit rozsáhlé nové suterény (na jižním nádvoří 60 × 30 m, na severním 30 × 25 m). Sondy měly ověřit, zda jsou v jejich ploše uchovány významnější archeologické terény (Blažková-Dubská – Frolík 2005; Dubská – Frolík 2004; Frolík – Dubská 2003). V roce 2005 se předchozí v podstatě zjišťovací výzkum na severním nádvoří přeměnil za napjatých časových podmínek ve výzkum plošný (Frolík 2007). V souvislosti s budováním suterénu na severním nádvoří byl archeologicky zkoumán také společný výkop pro inženýrské sítě, který protnul přibližně ve směru východ–západ plochu dnešního parku. Tato část archeologického výzkumu potvrdila v nečekaném rozsahu závěr sondáže z roku 1999, že se na ploše budoucího parku dochovaly v převážně nenarušené podobě terény (souvrvství, zděné konstrukce apod.) zaniklého předměstí „Na cechu“ a terény a situace, které vznikly předměstí předcházely. Vysloven byl požadavek na jejich maximální ochranu a eventuální zdůvodněné narušení jenom ve zcela minimálním rozsahu.

Tento požadavek se však neprojevil v přípravě druhé etapy rekonstrukce, tj. výše zmíněného zřízení parku na místě původních skladových hal a vojenských cvičišť. Důsledkem byl další rozsáhlý záchranný archeologický výzkum, probíhající opět za napjatých časových podmínek a v důsledku toho nepřetržitě od září 2011 do září 2012 bez ohledu na klimatické a další podmínky (Frolík, *v tisku*). Všechny uvedené etapy archeologického výzkumu dovolují načrtnout obraz vývoje lidské přítomnosti v areálu jezuitské koleje (obr. 2; 3).

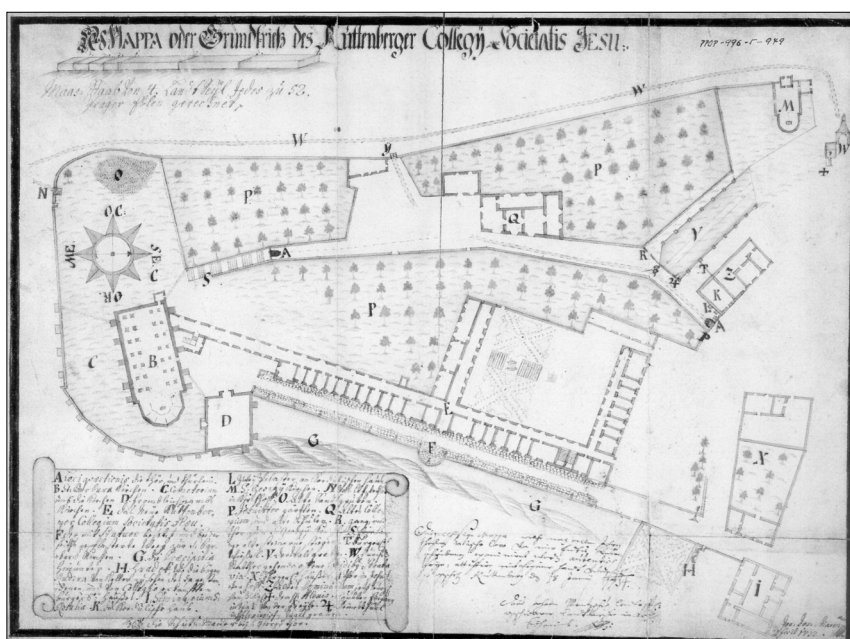
Výstavba jezuitské koleje znamenala významný zásah do podoby terénu. Původně se na místě koleje a parku nacházela mírně svažité plocha, sklánějící se do údolí říčky Vrchlice (tj. přibližně směrem k východu). Terénní výběžek byl na východní a jižní straně vymezen hranou (východní je dochována a po její hraně probíhá dnešní Barborská ulice). Od ploch severně a západně zřejmě nijak výrazně oddělena nebyla (nehluboká deprese zjištěná archeologicky v jižní části Kremnické ulice, probíhající podél západní strany areálu koleje, je pravděpodobně antropogenního původu). Jiná přírodní deprese se pravděpodobně nacházela na severním nádvoří. Na skalní podloží v hloubce několika metrů nasedalo v jižní části písčité až štěrkopískové podloží terasy Vrchlice. Překryté bylo sprašemi (místy o mocnosti několika metrů). Na spraších se vytvořil půdní horizont.

První výrazný zásah do původní podoby výběžku znamenala výstavba chrámu sv. Barbory. Před výstavbou kostela byla vytvořena rovná plocha, jejíž severní část byla zahloblena do zmíněného

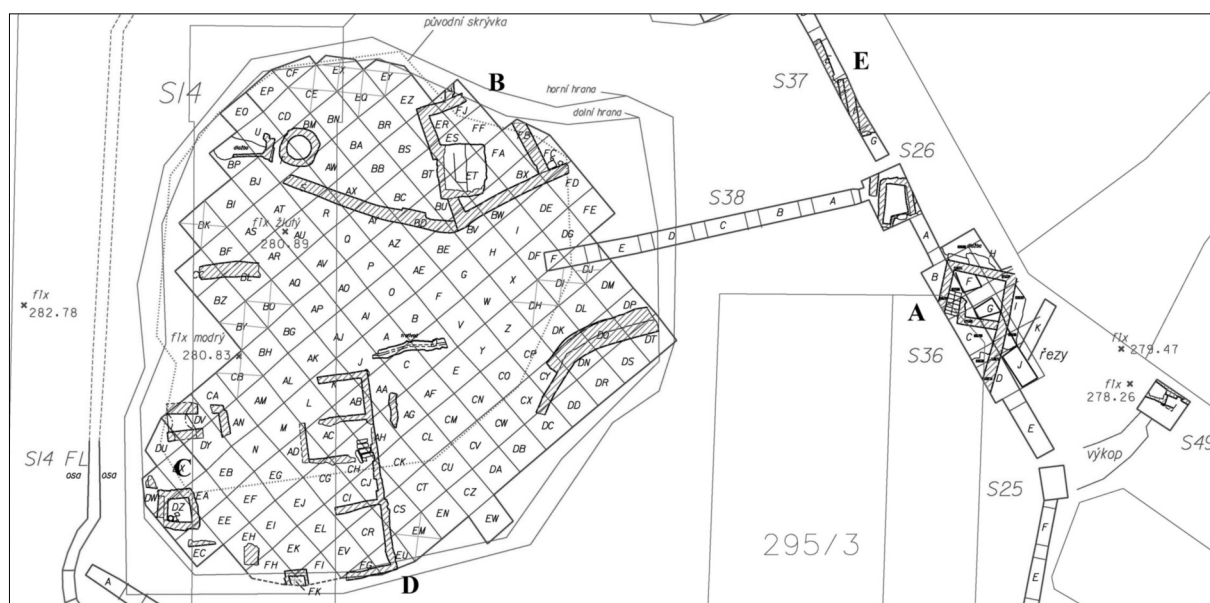
výběžku. Druhou výraznou úpravu vyvolala příprava staveniště pro výstavbu koleje. Východní strana výběžku byla odtěžena tak, aby ve snížené úrovni vznikla rovná plocha. V jižní části bylo odtěženo skalní podloží do hloubky 4 až 5 metrů. V místě budoucího severního nádvoří byl ponechán svažité terén (skloněný k severu), který vytvořil podmínky pro vytvoření budoucí zahradní úpravy.

Nejstarším dokladem osídlení je větší počet jam a kulturní vrstva boletázké kultury. Objekty i kulturní vrstva se soustřeďují na ploše dnešního bastionu (sondy 41 a 53), tj. na ploše nejbližší k chrámu sv. Barbory. Je pravděpodobné, že osídlení pokračovalo směrem k jihu, ale zaniklo při přípravě staveniště pro stavbu kostela. O delším trvání svědčí superpozice objektů. Poloha na terénním výběžku ho dovoluje charakterizovat jako výšinné sídliště. Archeologický výzkum nezachytil žádné doklady opevnění či vymezení osídlené plochy, i když terénní situace by tomu nasvědčovala (k boletázké kultuře na Kutnohorsku a výšinným sídlištím – Zápotocký 2000). Kromě plochy bastionu byly na ploše parku zjištěny ojedinělé mělké objekty a útržky kulturní vrstvy s nevýrazným keramickým materiálem, který lze předběžně datovat do stejného období.

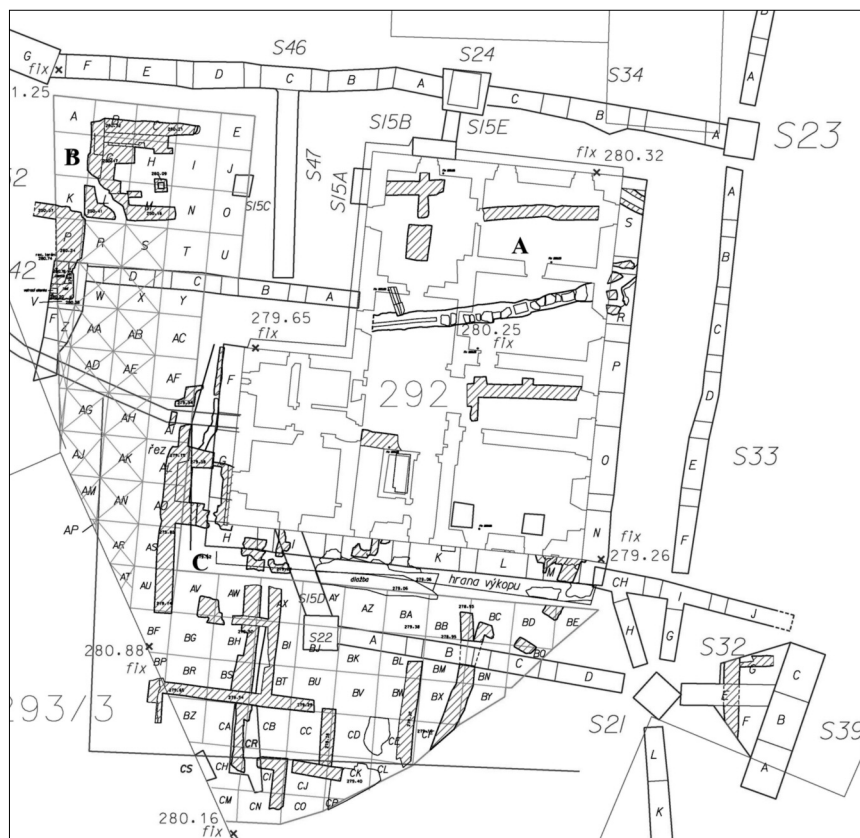
Další využití terénu je spojeno až se středověkým obdobím a souvisí s hornickou činností. V severní části areálu koleje byly zjištěny důlní šachty (na severním nádvoří kromě jedné známé další tři, v severní

Obr. 5. Kutná Hora, jezuitská kolej. Plán z roku 1732

Obr. 6. Kutná Hora, Jezuitská kolej. Zdíva zjištěná archeologickým výzkumem na ploše otevřené divadelní scény (sonda 14) a kanalizace (sondy 36 a 37). A–D – torza obytných domů, E – pec na pálení vápna. Vytvořila firma Geo-cz

Obr. 7. Kutná Hora, Jezuitská kolej. Zdíva zjištěná archeologickým výzkumem v interiéru a nejbližším okolí tzv. štábního domu (provizorní koleje). Vytvořila firma Geo-cz

části parku kromě dvou známých – štoly sv. Jiří a štoly sv. Ondřeje – další čtyři, na bastionu v jižní části areálu jedna – obr. 13). Kromě důlních šachet byly na ploše otevřené divadelní scény (sonda 14) zjištěny také jámy, interpretované jako šachty průzkumné (obr. 9), dále žlábků přivádějící vodu a objekty zřejmě využívané při praní vytěžené rudy. Zdá se, že v blízkém okolí šachet byla ruda tříděna, zřejmě zčásti propírána a posléze odvážena k dalšímu zpracování. Pozůstatkem této činnosti jsou rozsáhlé plochy pokryté hlušinou (zejména severně od tzv. štábní budovy a na hraně mezi parkem a severním nádvořím, která je vymodelována z hald hlušiny). Zjištěna byla také nejméně jedna zemnice/suterén a pozůstatky nejméně dvou budov na dřevěných podezdívkách a jedné budovy na kamenné podezdívce. Rušný provoz v celém areálu dokládají početné koleje od vozů, vyježděné do podloží (obr. 9). Podle nálezů z výplně zmíněných objektů klademe tyto doklady hornické činnosti do konce 13. století až do 15. století. Pro všechny typy nalezených objektů nacházíme analogie na soudobých zkoumaných hornických pracovištích (např. Jihlava/Staré Hory: Hrubý – Hejhal – Malý 2007; Hrubý 2011; Černov/Cvilínek nebo Česká Bělá: Hrubý – Hejhal – Malý 2012). Zásah do podoby hornického areálu znamenal vyhloubení městského příkopu, který probíhal severním nádvořím (kde pravděpodobně zčásti využil starší přírodní depresi). Vyhloubení příkopu se nepodařilo přímo archeologicky datovat, ze širších souvislostí vyplývá, že se tak stalo ve 14. století. Plocha budoucího severního křídla koleje se stala součástí opevněné městské plochy, zbytek zůstal vně hradeb a postupně zde vzniklo předměstí.

Jeho osou byla komunikace, vycházející z městské brány dochované v zazděné podobě v severní ohradní zdi (mezi sondami 36 a 49). Archeologicky byla (nespojité) doložena výzkumy z let 1999 a 2011 až 2012 (sondy 1/98, 2/98, 33 a 35). Její povrch byl opakovaně vysypáván šterkem nebo dlážděn. Areál opouštěla v místech zazděné brány u západní strany bastionu (u sond 53 a 54 – obr. 8:C). Překvapivě však ani jedna ze zjištěných fází, doložených v podobě několika úrovní dlažeb, neústila přímo do této brány. Druhá komunikace vycházela z fortny vedle Hrádku a kopírovala dnešní Barborskou ulici (Frolík – Krejčík – Muková 2011, 266). Mezi oběma komunikacemi existovala spojka, zjištěná zčásti na severním nádvořím koleje v podobě úvozu (výzkum v roce 2005).

Na ploše mezi městským příkopem a chrámem sv. Barbory vzniklo předměstí, přičemž uvedené cesty tvořily jejich hlavní osy. V areálu jezuitské koleje se mělo nacházet celkem 16 domů, jejichž rozmístění má zachycovat plán z roku 1734 (obr. 4). Jeho původ je datován až k roku 1667, zachycoval by tedy situaci z období demolice této zástavby (Frolík – Krejčík – Muková 2011, 267). Archeologický výzkum

Obr. 8. Kutná Hora, Jezuitská kolej. Zdiva zjištěná archeologickým výzkumem na ploše bastionu a v jeho nejbližším okolí. A – torzo obytného domu (14.–16. století), B – dům, zbořený v 19. století; C – místo zazděné brány směrem k chrámu sv. Barbory. Vytvořila firma Geo-cz

ověřil, že základní rozmístění domů zachycených na plánu a průběh uliček odpovídá původní skutečnosti. Vnitřní dispozice domů je však zaznamenána schematicky a nepodařilo se jí archeologicky prokázat. Na ploše pozdější koleje zachycuje plán dva domy. Z jednoho je dochováno torzo v nároží mezi východním a středním křídlem (sonda 3). Valeně zaklenutý sklep datují klenební násypy do 15. až 16. století (Dubská – Frolík 2004). Podle terénní situace v okolí sklepa (pozůstatky dřevěných staveb v několika horizontech, odpadní jímka) lze počátky zástavby na této parcele položit již do 14. století. Z druhého domu bylo zjištěno několik nesouvislých zdív v chodbě v přízemí východního křídla koleje. V ploše budovaného parku byla torza kamenných domů identifikována v blízkém okolí tzv. štábního domu (provizorní koleje), na ploše otevřené divadelní scény, v propojovacích výkopech pro kanalizaci i na ploše bastionu. Nejúplněji byla prozkoumána část domu v sousedství vstupní brány na severovýchodní straně areálu (sonda 36). Z domu byla prozkoumána část valeně klenutého sklepa (zbytek zůstal mimo výkop pro kanalizaci), přístupného od severu kamenným schodištěm. Ve stěně schodiště se dochovala odkládací nika. Schodiště vycházelo z obdélné místnosti, v jejíž severní stěně se dochoval práh vstupu (obr. 6:A). Blízké okolí domu bylo vydlážděno. V dochované podobě je dům datován do 16. století. Pravděpodobně nebyl o mnoho starší, protože byl založen do smetištní výplně městského příkopu. Ten byl pravděpodobně právě v 16. století vyrazen ze své funkce a na jeho ploše vznikla regulérní zástavba. Části tří domů byly prozkoumány na ploše divadelní scény (sonda 14 – obr. 6:B,C,D). Z nejsevernějšího domu byla prozkoumána jedna neúplně dochovaná obdélná místnost bez dochované podlahy (obr. 6:B). Ve druhé fázi byl nahrazen nevelkou obdélnou stavbou nejasného účelu. Dům stál na ploše vymezené ohradní zdí. Další dům, situovaný u západního okraje divadelní scény, se dochoval v podobě nespojitých zděných konstrukcí, především torzech dvou sklepů (obr. 6:C). Podle stratigrafie ve zdivech byl nejméně jednou přestavěn. Nejúplněji byla dochována třetí stavba, také obdélného půdorysu (obr. 6:D). Předběžné vyhod-

nocení nálezové situace ukazuje, že stavba byla postavena jako dřevěný dům na kamenné podezdívce již v období existence hornického pracoviště. V další etapě byla zčásti přestavěna v kamenné podobě, rozšířena na rozsah čtyř místností a především byl vyhlouben sklep. Kromě posledně jmenovaného domu nelze ostatní datovat hlouběji než do 15. století. Všechny domy byly postaveny na starším hornickém pracovišti, jehož areál byl pokryt vrstvou hlusiny (zřejmě ze zplanýrovaných hald). Druhý a třetí dům byly během své existence postiženy následky staršího dolování ve formě propadů či sesedání zdív do starších zasypaných šachet a průzkumných jam. Torza ohradních zdí ukazují, že domy stály na pevně vymezených parcelách. Vybavení parcel doplňují lochy vytesané do spraše, čtvercové nebo mírně obdélné zděné sklípky, větší odpadní jámy s bohatým archeologickým obsahem a jedna studna.

Další dům nepochybně stál na místě tzv. štábního domu (provizorní koleje). Dokládají to starší zdiva v interiéru (*obr. 7:A*), na jejichž základě můžeme identifikovat jednu místnost a částečně vydlážděnou plochu (průjezd domu?). Tento starší dům by měl pocházet z 15. století. Severozápadně od štábního domu byla odkryta větší část čtvercové (?) místnosti domu, zděného z kamene na maltu (sonda 52). Vnitřek byl vydlážděn plochými kameny a podél severní a západní stěny byly odhaleny cihlové základy technologických zařízení (*obr. 7:B; 12*). Stavba zřejmě nebyla obytná, ale sloužila jakémusi řemeslnému provozu (strusky či podobné stopy zpracování rudy zjištěny nebyly). Datována je do 16. století. Pozůstatkem obytného domu mohlo být torzo klenutého sklepa u jihozápadního rohu popsané stavby.

Poslední ucelenější skupina staveb byla identifikována na ploše bastinu (sonda 41). V jeho jižní části se dochovaly tři etapy sklepa, z nichž až ta nejmladší měla stěny obezděné kameny (*obr. 8:A; 10*). Dům není dochován v úplnosti, jeho jižní část byla odkopána při stavbě bastionu, část byla postižena propady do starších důlních děl. Stavba zanikla v 16. století. Počátek osídlení této parcely sahá do 14. století, jak dokládá jedna z nalezených odpadních jámek. Severně od domu byly prozkoumány fragmenty

dvou zděných staveb nejasného účelu, pravděpodobně nikoliv obytných domů, předběžně datovaných do 15 až 17. století. Severní třetina bastionu je vyplněna zdivo a dochovaným sklepem domu, který zanikl až v 19. století (*obr. 8:B*). Podle svědectví archeologie byl postaven v 16. století (sonda 51). Další detaily jeho vývoje neznáme, od výzkumu bylo upuštěno po změně projektu, která dovolila zdivo domu zachovat.

Další stavby máme doloženy jako torza zdív, probíhající napříč výkopy pro kanalizaci a další inženýrské sítě. Vzhledem k fragmentárnosti můžeme uvést pouze jejich počet (celkem 3 – zdivo se sklepním /?/ okénkem v sondě 30; část klenutého sklepa v sondě 52CX; vstup do sklepa v sondě 55), ale nikoliv bližší charakteristiku. Celkově je tedy zjištěno deset z předpokládaných šestnácti domů.

Obr. 9. Kutná Hora, Jezuitská kolej. Sonda 14. Koleje od vozů narušené mladší průzkumnou (?) jámou. 14. století.

Foto J. Frolík

Obr. 10. Kutná Hora, Jezuitská kolej. Bastion (sonda 41). Torza sklepů obytného domu. Zdivo s přístupovým schodištěm náleží nejmladší fázi (16. století). Vlevo byl původní terén narušen při budování bastionu. Foto J. Frolík

Terénní stupeň byl překonán vyzděnou stolou, přes budoucí severní nádvoří pokračoval v běžném, asi 1 m hlubokém výkopu. Hlavní větev ústila do základu kašny přibližně uprostřed nádvoří. Dvě menší větve pokračovaly do budovy koleje. Po výstavbě této technické infrastruktury byla zahájena výstavba vlastní koleje. Nejprve bylo postaveno severní křídlo, které bylo stavebně dokončeno v roce 1678 (umělecká výzdoba v roce 1689: *Frolík 2007*). Archeologickým výzkumem byla ověřena existence sklepů, za-

Obr. 13. Kutná Hora, Jezuitská kolej. Bastion (sonda 53). Horní část důlní (?) šachty a rozrážkou do boční stěny.
Foto J. Frolík

klenutých cihlovými klenbami (*obr. 15*). Původní interpretace bohatě vyzdobeného interiéru v přízemí hovořila o existenci refektáře (tzv. zimního). Písemné zprávy z let 1675 až 1677 uvádějí existenci lékárny, laboratoře a sklepa. V roce 1681 se zmiňuje lázeň, což je v dobrém souladu s nalezenou situací. V místnosti v západním sousedství lékárny byl odkryt bazén zapuštěný do podlahy (*Frolík 2012*). Výstavba pokračovala budováním dlouhého východního křídla a navazujícího křídla středního. Stavba, alespoň v hrubé podobě, zřejmě probíhala rychle, protože již na veduté Kutné Hory z roku 1675 je vyobrazeno celé východní křídlo (*Frolík – Krejčík – Muková 2011, 267*). V interiérech zjistil archeologický výzkum jenom běžně očekávané situace, tj. fragmenty trámů / polštářů dřevěných podlah (v obytných místnostech), podlah z kamenných dlaždic (na chodbách) nebo valounových dlažeb (ve sklepech: *Frolík – Křemen 1999*).

Mnohem podrobnější informace máme o vývoji severního nádvoří, které bylo přeměněno v zahradu. Základní osu tvořila cesta spojující lékárnu v severním křídle s refektářem ve středním křídle. Výškový rozdíl mezi oběma křídly činil jedno podlaží. Svažitý terén byl rozčleněn do čtyř výškových úrovní třemi tarasními zídkami. V nejnižší tarasní zídce byly původně dva průchody s kamennými prahy. Cesta pak obcházela kašnu, z níž se dochoval kamenem vyzděný kruhový

Obr. 14. Kutná Hora, Jezuitská kolej, severní nádvoří. Sonda 4. Interiér pece na pálení vápna se dvěma obslužnými otvory v průčelní stěně. 17.–18. století. Foto J. Frolík

Obr. 15. Kutná Hora, Jezuitská kolej, severní křídlo. Sondy 20, 21 a 24. Zaniklé sklepy s přístupovým schodištěm (vlevo). Mezi 1667 a 1675, zaniklo po roce 1773. Foto J. Frolík

základ. Nad kašnou cesta pokračovala ve formě schodiště. Schodiště i cesta byly lemovány zídkami. Západní strana zahrady byla uzavřena silnou kamennou tarasní zdí, která vyrovnávala výškový rozdíl mezi zahradou a areálem západně od ní. V popsané podobě je zahrada zachycena na nejstarším dochovaném plánu koleje z roku 1732 (*obr. 5 – Frolík 2007*).

Odlišný byl vývoj na jižním nádvoří. Původní plán počítající s jeho značně zahlobenou úrovní nebyl realizován. Přípravená (stavební) jáma byla postupně zavážena stavebním odpadem a posléze i smetištím odpadem z koleje. Objevena zde byla rozměrná pec na pálení vápna a pravděpodobně i cihel. Pec měla podkovovitý půdorys, v přední stěně byly zjištěny dva vchody a v interiéru na ně navazovaly dva otopné kanály (*obr. 14*). Pec sloužila delší dobu, protože její stěny byly silně ohořelé až slinuté a s několika vysprávkami. Pec byla pravděpodobně postavena brzy po zahájení stavby koleje. Provoz v ní byl udržován, přestože se v okolí hromadil stavební a jiný odpad, takže v konečné fázi existence se nacházela ve výrazné prohlubni. Datum ukončení provozu neznáme. Na nejstarším plánu koleje z roku 1732 je však na ploše nádvoří zachycena zahradní úprava se stromy.

Západní část areálu (park) byla podle téhož plánu upravena podobně. Zachována byla trasa původní hlavní ulice zaniklého předměstí a stála zde jediná stavba (provizorní kolej – štábní dům) s přístavbou na jižní straně, jejíž základy byly odhaleny archeologicky (sonda 52). Od okolí byla tato část areálu oddělena kamennou ohradní zdí. Její zaniklá část byla odhalena v budově jízdárny (sonda 45). Zeď v těchto místech oddělovala areál koleje od hřbitova u kostela sv. Jiří, který dostali jezuité po třicetileté války do své správy (*Frolík – Vepřeková 2011b*).

Po přechodu koleje do rukou armády v roce 1773 se archeologické svědectví omezuje na registraci utilitárních a zjednodušujících úprav. Doložit to můžeme na severním nádvoří, kde byla zahradní úprava zplanýrována do jednoduché, několika cestičkami členěné plochy. Další úpravy v pokročilém 19. nebo ve 20. století zlikvidovaly i tuto jednoduchou úpravu, nahrazenou na větší části asfaltovou plochou. V severním křídle koleje byly zrušeny a zčásti zasypány sklepy, zanikla lázeň a lékárna byla utilitárně rozdělena příčkami na několik věžeňských cel (*Frolík 2012*). Provizorní kolej byla zmenšena ubouráním jižní přístavby na dnešní rozsah.

Archeologickým výzkumem bylo získáno obrovské množství nálezů (1 040 beden a několik metrických centů přírodovědných vzorků). Jejich zpracování si vyžádá několik let. Jedná se o (zatím) největší záchranný archeologický výzkum provedený v Kutné Hoře (*Frolík – Tomášek 2004*). Přinesl dosud nejucelenější doklady o těžbě stříbra. Získán byl snímek každodenního života kutnohorských měšťanů ve 14. až 16. století, umožňující podrobný pohled na vybavení jejich domácností i provozovaná řemesla. Pominout nelze ani svědectví o využívání areálu jezuitů. Přes tato pozitiva se zdá, že zásah do archeologických terénů, navíc v areálu zapsaném na seznamu světového kulturního dědictví UNESCO, byl příliš veliký a měla být zvážena jeho citlivější varianta.

PRAMENY A LITERATURA

- Blažková-Dubská, G. – Frolík, J. 2005: Architektura odhalená archeologickým výzkumem a problémy s její památkovou ochranou, *Archaeologia historica* 30, 29–46.
- Dubská, G. – Frolík, J. 2004: Pokračování výzkumu v bývalé Jezuitské koleji v Kutné Hoře (rok 2003). In: Sklenář, K. (ed.), *Archeologické výzkumy v Čechách 2003. Sborník referátů z informačního kolokvia. Zprávy ČAS, Supplément 56*. Praha, 32–33.
- Frolík, J. 2000: Zpráva o záchranném archeologickém výzkumu provedeném na základě smlouvy č. 02/99 na lokalitě Kutná Hora, býv. Jezuitská kolej – akce: ověření průběhu zaniklé uličky, rkp. v archivu Ústavu archeologické památkové péče středních Čech, Praha, čj. 392/00.
- Frolík, J. – Dubská, G. 2003: Archeologický výzkum v bývalé Jezuitské koleji v Kutné Hoře (rok 2002). In: Sklenář, K. (ed.), *Archeologické výzkumy v Čechách 2002. Sborník referátů z informačního kolokvia. Zprávy ČAS, Supplément 53*. Praha, 21–22.
- Frolík, J. 2007: Jesuit college in Kutná Hora: courtyards and their facilities in the 17th–19th century. *Archaeological excavations in 1998–2005, Studies in Postmediaeval Archaeology* 2, 1–14.
- Frolík, J. 2012: Zpráva o záchranném archeologickém výzkumu provedeném na lokalitě Kutná Hora – Jezuitská kolej – akce: Severní křídlo a tzv. štábní budova (dohoda 711078), rkp. v Archivu ARÚ AV ČR, Praha, v. v. i.
- Frolík, J. *v tisku*: Archeologický výzkum v areálu bývalé Jezuitské koleje v Kutné Hoře v letech 2011 a 2012. In: *Archeologické výzkumy v Čechách 2012. Sborník referátů z informačního kolokvia. Zprávy ČAS*. Praha.
- Frolík, J. – Křemen, M. 1999: Zpráva o záchranném archeologickém výzkumu na základě smlouvy č. 39/98 na lokalitě Kutná Hora, Jezuitská kolej – rekonstrukce, 1. etapa, rkp. v archivu Ústavu archeologické památkové péče středních Čech, Praha, čj. 40/99.
- Frolík, J. – Tomášek, M. 2004: Archeologická památková péče v Kutné Hoře, *Forum Urbes Medii Aevi* 1, 29–34.
- Frolík, J. – Vepřeková, J. 2011a: Zjišťovací výzkum v Kutné Hoře u Kouřimské brány (otázka lokalizace zaniklého kostela sv. Jiří). In: *Archeologické výzkumy v Čechách v roce 2010. Zprávy ČAS, Supplément 81*. Praha, 32–33.
- Frolík, J. – Vepřeková, J. 2011b: Kostel sv. Jiří ztracený a znovunalezený. *Archeologický výzkum u Kouřimské brány v roce 2010, Krásné město 2/2011*, 4–7.
- Hrubý, P. 2011: Jihlava – Staré Hory. Archeologický výzkum středověkého důlního, úpravnického a obytného areálu v letech 2002–2006. Příspěvek ke studiu rudného hornictví. Praha–Brno.
- Hrubý, P. – Hejhal, P. – Malý, K. 2007: Těžba a úprava rud na jihlavských Starých Horách ve 13. století (Montánní archeologický výzkum a aplikace přírodovědných analýz). In: *Stříbrná Jihlava 2007, Studie k dějinám hornictví a důlních prací. Archeologické výzkumy na Vysočině, Supplementum 1*. Jihlava–Brno, 238–269.
- Hrubý, P. – Hejhal, P. – Malý, K. 2012: Dva zaniklé středověké důlní a zpracovatelské provozy na Českomoravské vysočině, *Acta Rerum Naturalium – Přírodovědný časopis Vysočiny* 12, 145–180.
- Muková, J. – Frolík, J. – Krejčík, J. 2011: Obnova jezuitské koleje v Kutné Hoře, *Zprávy památkové péče* 71/4, 266–271.
- Poche, E. ed. 1978: *Umělecké památky Čech 2 (K–O)*. Praha.
- Vlček, P. – Sommer, P. – Foltýn, D. 1997: *Encyklopedie českých klášterů*. Praha.
- Záhorka, J. ed. 2010: *Jezuitská kolej v Kutné Hoře. Stavba – dějiny – umělecká výzdoba*. Kutná Hora.
- Zápotocký, M. 2000: *Cimburk und die Höhensiedlungen des frühen und älteren Äneolithikums in Böhmen, Památky archeologické – Supplementum 12*. Praha.

THE ARCHAEOLOGICAL EXCAVATION IN THE GROUNDS OF THE FORMER JESUIT COLLEGE IN KUTNÁ HORA

The Jesuit college in Kutná Hora was archaeologically investigated in the years 1998–2012 (Fig. 1). The size of the investigated area is c. 4,000 m² and the volume is 12,000 m³ (Fig. 2, 3). The earliest evidence for settlement are a large number of pits and a cultural layer of the Boleráz culture in the area of the present day bastion (test pits 41 and 53), possibly part of a hilltop settlement (Zápotocký 2000). Later use of the local terrain is associated with mining activities. Several mining shafts (Fig. 13), exploratory shafts (Fig. 9), water supply grooves and features used for ore washing (test pit 14) were discovered. A sunken-floored hut and remains of at least three buildings were investigated, too. Ruts (Fig. 9) are indicative of busy traffic. The evidence of mining activities is dated to the period between the 13th and 15th centuries.

In the 14th century, a town ditch was dug out and a suburb developed on its outer side. Its axis was formed by a road passing through a town gate in the northern boundary wall (between test pits 36 and 49) which led out of the area

somewhere around the former gate near the bastion (next to test pits 53 and 54 – Fig. 8:C). According to a plan from 1734 (1667?), there were 16 houses in total within the grounds of the college (Fig. 4). The excavation confirmed that the basic layout of buildings and courses of lanes correspond to the original reality. Part of a 16th century house was discovered in the vicinity of the entrance gate on the north-east side (test pit 36 – Fig. 6:A). Parts of three houses were investigated in the area of the theatre (test pit 14 – Fig. 6:B–D). Two of them were affected by mining, namely by sinking of shafts and exploratory pits. The layout of lots also includes the so-called lochs (storage pits), masonry cellars, rubbish pits, and a well. Another house used to stand where the so-called štábní dům (provisional college – Fig. 7/A) stands now and is dated to the 15th century. Part of a 16th century house was also unearthed north-east of „štábní dům“ (test pit 52). Brick foundations of technological facilities were discovered along its west wall (Fig. 7:B, Fig. 12). The last group of buildings was identified in the area of the bastion (test pit 41). In its south part, there was preserved part of a cellar (Fig. 8:A; 10) which had partly been damaged during the construction of the bastion. The north part of the bastion is filled with masonry of a building which was abandoned as late as in the 19th century (Fig. 8:B). In three cases, we can speculate about the trades of the inhabitants of the house. In test pit 36, there was found a large amount of waste originating from the processing of bone and antler in the 16th century. In test pit 37, there were investigated remains of a contemporary lime kiln (Fig. 6:E). A rubbish pit was examined in test pit 31, into which ceramic parts of an assay (?) furnace had been thrown, also dating from the 16th century.

After the Jesuits gained the premises in 1626, one of the suburban houses was converted into a provisional college. A kitchen was identified in its interior (Fig. 11). This provisional college was originally larger, as proven by the remains of masonry from a demolished annex (test pit 52 – Fig. 7:C). Prior to the construction of the college building, it was necessary to prepare the construction site which was accompanied by extensive removal of bedrock. First, the north wing was built and completed in 1678. The existence of cellars with brick vaults was verified (Fig. 15). Written sources from 1675/1677 mention a pharmacy, a laboratory, and a cellar. West of the pharmacy, there was unearthed a pool sunken into the floor, apparently the bathing facility mentioned in 1681 (Frolík 2012). The development continued with the construction of the long east wing and the adjacent central wing (Frolík – Krejčík – Muková 2011, 267). We have more detailed information about the north courtyard which was converted into a garden. Its axis was formed by a road connecting the pharmacy in the north wing with the refectory in the central wing. The sloping ground was divided by three terraced walls into four altitude levels. The path led past a fountain, the circular base of which remained preserved. The described appearance of the garden is visible in the earliest plan of the college from 1732 (Fig. 5). The development of the south courtyard was different. The original plan was not implemented and the prepared pit was gradually filled with construction rubble. A kiln used for burning lime was discovered here (Fig. 14). After the college was handed over to the army in 1773, the archaeological evidence is limited to utilitarian modifications.

The archaeological excavation yielded an incredible number of finds. It is (for the time being) the largest rescue excavation ever undertaken in Kutná Hora. However, despite the great deal of acquired knowledge, it seems that such an intervention disturbing the archaeological terrain at this site, which is one of the UNESCO World Heritage sites, was too intense, and that a more sensible variant should have been chosen.

Fig. 1. Kutná Hora, Jesuit college. View from the south. The archaeologically investigated area is situated on the left side, behind the building

Fig. 2. Areas of archaeological excavation in 1998–2012

Fig. 3. Area of archaeological excavation, including recorded masonry from the 14th to 18th centuries

Fig. 4. Plan, dated 1734, which depicts the built-up area within the grounds of the college prior to its construction (i.e. as of 1667 at the latest)

Fig. 5. Plan from 1732

Fig. 6. Masonry exposed by archaeological excavation: A–D – remains of residential buildings, E – kiln for burning lime

Fig. 7. Masonry exposed by archaeological excavation

Fig. 8. Masonry exposed by archaeological excavation A – remains of a residential building (14th–16th centuries), B – house demolished during the 19th century; C – area of the walled up gate

Fig. 9. Test pit 14. Ruts disturbed by a later exploratory (?) pit. 14th century

Fig. 10. Bastion (test pit 41). Remains of cellars of a residential house. Masonry with an access staircase dating from the latest phase (16th century)

Fig. 11. Base of an oven with a pit (left) in the room interpreted as a kitchen

Fig. 12. North outside wall of the house to which brick masonry of technological (?) facilities is attached. Remains a stone pavement are visible on the right. 16th century

Fig. 13. Bastion (test pit 53). Upper part of a mining (?) shaft with an opening cut into the side wall

Fig. 14. Interior of the kiln for burning lime with two service openings in its front wall. 17th–18th centuries

Fig. 15. Abandoned cellars with an access staircase (left). Between 1667 and 1675, abandoned after 1773

JAN FROLÍK

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV AV ČR, PRAHA, V. V. I., LETENSKÁ 4, 180 00 PRAHA 1
frolik@arup.cas.cz

ÚSTAV ARCHEOLOGICKÉ PAMÁTKOVÉ PÉČE STŘEDNÍCH ČECH, NAD OLŠINAMI 3/448, 100 00 PRAHA 10